

MEZŐSÉG

TÖRTÉNELEM, ÖRÖKSÉG, TÁRSADALOM

MŰVELŐDÉS

MEZŐSÉG

Történelem, örökség, társadalom

Szerkesztette
Keszeg Vilmos és Szabó Zsolt

Művelődés • Kolozsvár
2010

A könyv a

támogatásával jelent meg.

A borítót Wagner Péter tervezte.

© Művelődés, 2010

© Szerzők

Készült a Művelődés Műhelyében.

muvelodes@internet.ro

www.muvelodes.ro

Felelős kiadó: Szabó Zsolt.

Műszaki szerkesztő: Murad Betty.

Korrektor: Nitsné Vajas Ilona.

Alak: B5.

Nyomdai ívek száma: 29,75

Készült a zilahi COLORPRINT nyomdában.

office@colorprint.ro

Igazgató: Major István.

ISBN 978-973-9935-0-2

Tartalom

Tájak, korok, kutatások

Keszeg Vilmos: Az Erdélyi Mezőség néprajzi irodalma	7
Barabás László: A Mezőség néprajzi körvonalai és belső tagolódásának kérdései	53
Fülöp Mónika: A bálványosvárak falukutatás	62
Hoffmann Siglinda: Vajdakamarás monográfiája	78
Pozsony Ferenc: Etno-demográfiai folyamatok Pusztakamaráson	87
Berekméri Mária Erzsébet: Városodás – városiasítás a Mezőségen (Nagysármás. Esetelmezés)	103

Rítusok, szövegek, néptánc

Kun Árpád: Temetkezési szokások Mezőkeszűben az 1950–60-as években.....	112
Dimény Erika: Társadalmi kapcsolatok a magyarszováti temetkezési szokásokban	118
Poenar Rus Éva: Magyarborzási népszokások stratégiái.....	141
Varga Sándor: Tánctörténeti divatok hatása a belső-mezőiségi települések tánckészletére	147
Tatár Erzsébet: Szabóné Tatár Erzsébet álom- és látomástörténeteiből	159
Tánczos Vilmos: Archaikus népi imák a Mezőségről	182

Emberek, sorsok, pályák

Szalma Anna Mária: Horváth Erzsébet – fényképei tükrében. Egy mezőkeszűi asszony privát fényképkorpuszának elemzése	190
Ozsváth Imola: „Engemet ez tartott életbe...” Egy mezőiségi szövőasszony élettörténetének vizsgálata	222
Virág Magdolna: Az elitkultúra szerepe egy életpálya alakulásában	251
Vajda András: „Akkor is magyar cigány vagyok!” Kísérlet egy roma identitásért folyó harcának elemzésére	270

Társadalom, életmód, életvezetés

Szikszai Katalin: Mezősámsond társadalmi változása a 20. században	282
Lovász Réka: A mezőpaniti református egyházközség vallásos élete 1839–1869 között a parókia levéltári forrásai alapján	303
Zsigmond Győző: Magyar népi gombaismeret a Mezőségen	326

Keszeg Vilmos: Magyarorszávat népi gyógyászata.....	341
Szentimrei Judit: Felső-Maros menti magyar népviselet.....	360
Killyéni András: Wesselényi Béla, ménese és a falkavadászatai.....	387
Rüsz-Fogarasi Enikő: Mezőségi és mezőségszéli középkori vásárok ..	393

Táj, természet, épített környezet

Sas Péter: A mezőségi tőrendszer, mint az egykori határvédelmi rendszer, a gyepű része.....	398
Fekete Albert: Szemelvények az Erdélyi Mezőség nemesi kertkultúrájából	408
Nagy-Tóth Ferenc: Az Erdélyi Mezőség növénytani kutatásainak Kárpát-medencei jelentősége	416
Wagner Péter: Épített örökség a Mezőségen.....	425

In memoriam

Sas Péter: Palotay Gertrúd, a mezőségi hímzések kutatója	454
Takács Gábor: Barcsay Jenő tanár és festőművész	462

Mezőségi híres emberek

Aranka György	465
Bányai Elemér - Zuboly	465
Barcsay Jenő	466
Czakó Zsigmond	467
Győri Klára	467
Kádár József	468
Kallós Zoltán	468
Kiss Jenő	469
Kótsi Patkó János	470
Köpeczi Sebestyén József	470
Kövesdi Kiss Ferenc	471
Lukácsy Kristóf	472
Nyíró Gyula	472
Orosz Endre.....	473
Pápai Páriz Ferenc	474
Sütő András	475
Wass Albert	476

VARGA SÁNDOR

Tánc történeti divatok hatása a belső-mezőségi települések tánckészletére és a táncok formai megjelenésére¹

I. Bevezetés

Az Erdélyi Mezőség rendkívül fejlett paraszti zenei- és tánckultúrája a reneszánsz és a barokk korszakban gyökereznek. A 17. századtól infrastrukturális, gazdasági és társadalmi értelemben fokozatosan elszigetelődött területre az új stílus és a polgári kultúra hatásai késve és megszűrve érkeztek meg.²

A tánc és zenei kultúra régies vonásainak megőrzése mellett jellemző, hogy a különböző etnikumok kulturális kölcsönhatásainak köszönhetően ezen a területen igazi zenei- és táncbeli többnyelvűség alakult ki. Ezen folyamat történetét, illetve a különböző etnikumok ebben játszott szerepét kevésbé ismerjük.³

Írásom célja, hogy az európai tánc történeti divatok hatására a belső-mezőségi falvak tánckészletében, valamint táncaik formai megjelenésében bekövetkezett változásokat bemutassa. Igyekszem eközben a különböző etnikumok szerepét is felvillantani. Munkámat megkönnyítik az itteni táncok történetére, formai megjelenésére és strukturális jellemzőire vonatkozó korábbi kutatások.⁴ Az 1900-as évek első harmadában megjelenő polgári táncokkal és a későbbi tánc- és zenei divatokkal azonban nem, vagy csak érintőlegesen foglalkoztak a magyar néptánc kutatók.⁵ Az általam vizsgált falvak a mezőségi táncdialektus közepén, a Belső-Mezőség nevű kistájon találhatóak.⁶ A tánckultúra formai jelenségeire fókuszálva – a tereptapasztalataim alapján – még ezt a területet is tovább lehet szűkíteni azokra a falvakra, ahol – az 1960-as évek végéig – a helyi fiatalság által rendszeresen megtartott, hétvégi táncalkalmakat a magyarpalatkai cigányzenészek muzsikálták ki.⁷ A terület lakossága nagy részben román, kisebb részben magyar és cigány etnikumhoz tartozik.⁸ A terepmunkám során elsősorban itt végeztem kutatásokat, de esetenként használok más mezőségi településre vonatkozó adatokat is.

II. A tánckészlet változásai a különböző történeti táncdivatok hatására

II. a. Középkorban gyökerező tánc típusok

Botos pásztortáncok⁹

A régi stílusréteg táncai közül az ún. fegyvertáncokkal, botolókkal, pásztortáncokkal kapcsolatos adatokat térképre vetítve feltűnik, hogy Erdélyben szinte csak a Maros–Küküllő vidéki románság köréből ismerünk ilyen táncokat.¹⁰ A román botos hajdútánc két különböző megjelenési formájának (*haidău* és *in bota*) földrajzi elterjedését illetően a magyar szakirodalom főleg a Maros–Küküllő vidékét, illetve a dél-erdélyi területeket jelöli meg, ezek mellett román kutatók a Hedsáttól Tordáig terjedő területet is megemlítik.¹¹

Belső-Mezőségen, a magyarpalatkai zenészek körzetéhez tartozó falvak

mindegyikében találtam a botos altípusra vonatkozó adatokat. Az 1930 előtt született román és magyar adatközlők mindegyike ismerte a táncot, de bottal már egyik sem táncolta. A leírások a következő motívumokat említik: letámasztott bot körüljárása és *körülpontosása*, botra támaszkodás közben magas (gyakran a gerendát is érő) rúgások, bot átkapkodása a láb alatt és forgatása. A magas, akár a táncos ház gerendáját érő rúgások a tánc bot nélkül járt változatában (*in ponturi*) is előfordultak. A Mezőgyéresről származó egyik kulcsadatközlőm szerint a botos táncoknak nagy divatja volt még a két világháború között. Szerinte a tánc igazi mesterei a magyarpalatkai, légeni, mezőgyéresi, illetve a Kolozsvár–Szászrégen útvonalától délre fekvő belső-mezőségi falvak (Berkenyes, Botháza, Magyarfráta, Mezőszopor) román legényei voltak, míg a magyarok közül csak azok a különlegesen jó táncosok tudták a *botă*-t, akik román többségű faluban éltek. A (*românește*) *in ponturi* nevű legényest bottal is táncolták, ennek a (régiesebb) változatnak a neve (*românește* vagy *joc*) *in botă*. Egy férfi is táncolhatta szólisztikus formában, ketten is táncolhatták, egymás mellett, vagy egymással szemben állva. Több személy által, körben járt változatról is vannak adataink. A táncosok a botra támaszkodva figuráltak (lábtekerés, lábütés, topogás stb.), leguggoltak és felugrottak, felrúgtak a magasba (egészen a gerendáig), ütötték kézzel a gerendát. A bothasználattal kapcsolatban említette még a csuklóból történő, illetve az ujjak közötti botforgatást (előre és hátra), a letámasztott bot átlépését, a bot átkapkodását a lábak alatt. Visában a fentebb leírtak mellett további mozdulatokról is hírt kaptunk: a bot földre fektetéséről és átugrásáról, két keresztbe fektetett bot fölötti táncról.

A táncos bothasználatra vonatkozóan eddig kevés ismerettel rendelkezünk erről a területről.¹² Az erdőalji falvakból ismert lakodalmi botos tánc¹³ párhuzamait, a *kecsketáncot*, *törőfás* illetve *lapockás táncot* a Borsa völgyi Válaszútról, valamint belső- és észak-mezőségi falvak egy részéből is ismerjük.¹⁴ Rituális, később szórakoztató funkcióban kerülhetett elő – elsősorban a tavaszi juhmerés alkalmával – a juhait kereső pásztor történetét bemutató táncpantomim. A történet balladaváltozatai és hangszeres programzenéi egész Erdély-szerte ismertek, a kapcsolódó dramatikus–pantomimikus táncfajta meglétéről azonban már jóval kevesebb adatunk van.¹⁵ A táncpantomimra vonatkozó egyik legfontosabb megfigyelés 1949-ből, Székéről származik, ami egyben az erdélyi botoló-kanásztánc típus sokáig egyetlen ismert és legrészletesebb jellemzése is.¹⁶ A leírásból a kanásztánc-botoló típus minden mozzanatát (botforgatás, botok összeütögetése, ill. a földhöz való ütögetése, bot láb alatt való átvétele, letámasztott bot átugrálása, valamint a földön keresztbe tett botok közötti tánc) felismerhetjük.¹⁷ A fenti adat közlője szerint Széken a botos pászortáncok a múlt század második felében általánosak voltak a csordások körében.¹⁸ Egy széki adatközlőm elmondása szerint a kb. 1870-es években született nagyapja az 1920-as évek elején tanította őt botos táncokra. A helyi férfitáncokban (*sűrű* és *ritka tempó*) a bot passzív használata mellett (támaszkodtak rá, figuráltak mellette, felrúgtak a magasba) kanásztánc-botoló-szerű motívumokra is emlékszik: a botot forgatták (csuklóból és az ujjak között), feldobták a levegőbe és elkapták, átkapkodták a lábuk alatt, kopogtattak vele a földön, letették a földre és mellette állva csapásoltak, illetve átugrálták a botot, sőt egymásnak is dobálták. További meglepő jelenségeket is

említett: páros táncokban is használták a botot (*csárdás* közben a legény egyik kezében botot tartott, ezt a forgási iránynak megfelelően mindig cserélte, irányváltáskor kopogott vele a földön, négyes *magyarban* a lányok háta mögött a legények botjaik segítségével fogóztak össze, a *kieresztéskor* kopogtattak vele, illetve az ujjaik között pörgették). A bot táncos használata ezekben az időkben még előfordult a hétvégi *táncon* is.¹⁹

A Szilágyságból és Kalotaszegről ismert szórványadatokat idesorakoztatva úgy vélem, hogy a fegyvertáncok kultúra nyomait őrző botos táncok tekintetében a Felső-Tisza-vidék és Maros-Küküllő-vidék közötti területet nem nevezhetjük fehér foltnak. A *hajdútáncok* botos formáját itt is ismerték, az 1800-as évek második harmadában még a szórványba került magyarok is táncolták. A közép-erdélyi magyar parasztságra az első világháborúig vélhetően nagy hatással voltak a szólistikus-improvizációs jelleget hirdető újabb táncdivatok, amelyek kiszorították a középkori eredetű fegyvertáncmaradványt.²⁰ A hagyományokhoz jobban ragaszkodó románság a botos táncokat az első világháborúig, sőt elnevezésben napjainkig a saját táncaként őrizte meg. Martin szerint a román botos táncok egyik legközelebbi rokona a mezőségi *ritka legényes* illetve *lassú magyar*,²¹ amit a vizsgált területen is használnak *magyar tánc*²² elnevezéssel. A *românește în ponturi*-t illetve a *românește în botă*-t a román és a magyar adatközlők egyértelműen románnak, a *magyar tánc* fent említett, két különböző fajtáját pedig egyértelműen magyarnak tartják. Összefoglalóan elmondhatjuk, hogy a bot használata valamikor általános lehetett mindkét említett etnikumnál, a legtovább, a két világháború közötti időszakig a románság őrizte meg.

Körtáncok

A középkor uralkodó táncformája, a körtánc emlékét őrzik a Kárpát-medencében a *lánykörtáncok*, melyeknek újabb és formailag fejlettebb rokonai a hangszeres kíséretű, kis körökben járt táncok.²³ Ilyen például a mezőségi *négyes*, amit az általunk legkorábbinak ismert, 1890-es, Székre vonatkozó leírás is említ: „Ünnepekkor a fiatalok táncra gyűlnek össze valamely e célra szolgáló fedett helyen: lábujjhegyen, könnyedén és keccsel táncolnak körmagyart négyesben összefogózva, csárdást lassú és sebes taktusban.”²⁴ A vizsgált területünkön a régi stílus középkori rétegéből származó énekes lánykörtáncra vonatkozóan kevés adatot ismerünk. A *négyest* Magyarpalatkán, Mezőkeszűben és Visában jórészt lányok járták, általában a *lassú* és *sűrű legényes* táncokat kísérve, de előfordult, hogy legényekkel vegyesen, önálló táncként is táncolták. A Kolozsváron szolgáló széki lányok hétvégi kimenőjükön énekszóra járták a *négyest*, saját elnevezésükön a *magyart*. Ezt a sajátos, énekes körtáncot a hangszeres kíséretű körtáncokhoz képest másodlagos formának tekintette Martin, de állítását nem indokolta, történelmi adattal nem támasztotta alá.²⁵ Néhány azóta előkerült, újabb adat árnyalja ezt a képet. Magyar közösségekben előfordult, hogy táncmulatság szüneteiben a lányok spontánul összeálltak és énekre forogtak, sőt arra is van adat, hogy ének nélkül, csak a forgás élménye miatt táncolták a *négyest*. Visában ritkábban az is előfordult, hogy többen, akár hatan-nyolcan is összekapaszkodtak és körtáncot jártak *négyes*, sőt *csárdás* zenére is. A kísérő énekek nem mindegyike köthető a *négyes* tánc hangszeres zenekíséretében használt dallamokhoz, régi és új stílusú

táncdalokat egyaránt használtak. Véleményem szerint nehezen bizonyítható, hogy a zenei kíséretre járt körtáncok időben megelőzték az énekes formákat. A *négyes* táncot a magyarok és a románok egyaránt magyarnak tartják, román közösségből egy adatunk van a tánc használatára vonatkozóan: az 1940-es években előfordult, hogy a Gyulatelkén állomásozó magyar csendőrök a szomszédos Marokháza román fiataljainak csak akkor engedélyezték a hétvégi *tánc* megrendezését, ha a *magyart* (*négyest*) is táncolják. A mezőségi *négyes* a második világháború utáni években kopott ki a rendszeres használatból.²⁶

II. b. Reneszánsz és barokk eredetű tánc típusok

A reneszánszban gyökerező ugrós-legényes tánc típus több fajtáját is táncolták az érintett területen. A *sűrű legényest* a magyarok és a románok egyaránt használták, a *ritka legényest* a magyarok és a románok saját változatukban, *magyar tánc*, *ritka magyar*, illetve *românește în ponturi* elnevezéssel táncolták.²⁷ A magyar *ritka legényes* a második világháború környékén kerül ki az általánosan használt táncok sorából,²⁸ a románoké később, az ötvenes évek folyamán. A *sűrű legényes* valamivel túléli a tsz- szervezés időszakát, az 1960-as évek közepétől egyre inkább csak bemutató funkcióban kerül elő.

A régi stílusú táncaink fontos csoportját jelentik a páros táncok. Mezőség valószerűtlenül lassú tempójú, aszimmetrikus lüktetésű páros tánca a magyarok által táncolt *lassú*- vagy *cigánytánc*, illetve a románok által táncolt *de-a lungu* vagy *purtata*, ami a reneszánsz vonulós táncok kései rokona.²⁹ Ez utóbbi tánc újabb, forgós-forgatós jellegű változata a gazdag formakincsű, szintén lassú, aszimmetrikus *joc românesc*, vagy *invirtită*. A magyarok párkezdő *lassú tánca* az ötvenes években kerül ki az általános használatból, a nyolcvanas-kilencvenes évekre – a már leegyszerűsödött változatait – a magyarországi és kolozsvári tánc házas látogatók érdeklődése tartotta életben. A románok lakodalmaiban még ma is előfordulnak a fent említett táncok, a 60–70 éves korosztály előadásában.

A történeti forrásokban a 16. századtól nyomon követhető gyors, forgós-forgatós párostáncok közül a *szökőst* (*bătuță*) és a *sűrűt* (*des*) táncolják az általunk vizsgált területen.³⁰ A *csárdás* mellett ezek a táncok azok, amelyeket a táncmulatságok nagyobb részében táncoltak, és táncolnak ma is a lakodalmakban. Ezeket még a mai 30 év körüli korosztály is ismeri.

A vizsgált területen a forgós-forgatós táncokat a magyarok és a románok egyformán, egyaránt rendkívül virtuóz módon, sok motívummal (átvetők, páros forgás, a nő hát mögé eldobása, kar alatt kiforgatása, külön táncolás, csapásolások stb.) táncolják.³¹ Mezőség peremterületein (Kis-Szamos völgye, Észak-Mezőség, Dél-Mezőség) a magyarok és a románok kedvelt tánc típusa azonban formailag jól elkülöníthető egymástól. A románok az előzőekben leírt módon táncolnak, míg a magyarok jórészt csak hosszú, zárt forgásra és a nő, a férfi egyik oldaláról a másikra történő átvetésére szorítkoznak.³² Visszaemlékezésekből egyértelműnek tűnik, hogy az 1900-as évek elején még ezen a területen is hasonló, egyszerű módon táncoltak a magyarok. Kérdéses, hogy lehet-e a különbségnek etnikus jelleget tulajdonítani, vagy csak egy egykori társadalmi különállás kulturális jegeinek továbbélésével – a kismemesi tánc kultúra egységesítő és egyben forma-

ilag egyszerűsítő hatásával – kell számolnunk.³³ Jelen pillanatban úgy tűnik, hogy a vizsgált területen a túlsúlyban lévő románság sajátosan gazdag páros táncformáját legkésőbb az első világháború után átvette az elszigetelt magyar falvak lakossága, de a kérdés pontos megválaszolásához még további, elsősorban történeti adatokra lenne szükségünk.

A mezőségi falvak tánc kultúrájának intenzitására jellemző, hogy még az 1940-es években is beépülhetett egy keleti területekről érkező régi stílusú tánc, az ún. *tîrnava* vagy *tîrnăveană*,³⁴ amelyet Martin György még gyors dűvös kíséretű, forgató párostáncként ismertet.³⁵ A jelenség egyértelműen román közvetítéssel jut el a Kelet-Mezőség falvaiból a Belső-Mezőségre, ahová először a tánc kíséretének kerül be, amire a helyi forgós-forgatós táncokat igyekeznek alkalmazni, ami a gyors tempó miatt rendkívül virtuózzá és látványossá válik. Az ötvenes években a kelet-mezőségi és a Maros–Küküllő vidéki román férfitáncot (*ponturi*) átveszik és táncolják erre a zenére a mezőségi románok, majd később a magyarok is, szintén *tîrnăveană* elnevezéssel.³⁶

A két világháború között a mezőségi falvak iskoláiban is oktatták a román nemzeti táncnak számító *sîrba*-t,³⁷ ami sajátos módon épült be a belső-mezőségi falvak organikusan használt tánckészletébe: a *hétlépés* felgyorsított változatát *sîrba'n valter*-nek³⁸ hívják. A tánc elnevezésében vélhetően szerepet játszott az, hogy a hétlépés páros forgó része hasonlít a párosan járt, szintén forgó jellegű szirbához.

II. c. A nemzeti romantika tánc típusai

A 18. században kialakuló magyar nemzeti tánc típus a *verbunkos*. A *verbunk* terminust az általam vizsgált terepen mindenütt ismerik, több helyen a *sűrű legényes* tánc típus helyi elnevezéseként használják a románok és magyarok egyaránt, magára a verbunkos jellegű zenére viszont gyakran páros táncot járnak. Ahol a verbunkos zenére szóló férfitáncot járnak (pl. Széken), ott megállapítható, hogy a mezőségi *verbunk* tulajdonképpen lassú dűvös kíséretű, verbunkos zenére járt *sűrű legényes*,³⁹ amikor is a nyolcados metrumú legényest ráhúzzák a negyedes metrumú verbunkos zenére.⁴⁰

A másik nemzeti tánc típusunkkal, a *csárdással*⁴¹ kapcsolatban az erdélyi Mezőségen rendkívül vegyes képet találunk. A 19. század első harmadában kialakuló zenei- és tánc típus nyugati és keleti gyökereit jól ismerjük. A *csárdás* zenéje közismert, de maga a tánc típus nem vált uralkodóvá az erdélyi Mezőségen, ahova vélhetően csak az 1800-as évek végén kerül el. Alapvető mozdulatát (*ket-tőslépés*) használják ugyan, de a *csárdásként* ismert tánc formakincsében teljesen megegyezik a korábbi forgós-forgatós tánc típus helyi változataival (*szökös*, *sűrű csárdás*).⁴² A 19. század közepén keletkezett új stílusú népdalokat a románság és magyarság egyaránt kedveli és használja a *csárdás* zenében. Ezt a tánczenét a magyarok a legtöbb helyen *csárdásnak*, ritkábban *cigánytáncnak* hívják. A románok is használják mindkét elnevezést (*ceardăș*, *țigănește*), bár a *csárdást*, mint táncot magyarnak tartják. Újabb tánczene az ún. *magyar csárdás*, amely kizárólag 20. századi magyar népies műdalokat, nótákat tartalmaz. Ezek elterjedésében rendkívül nagy szerepet játszott az iskola, a városban szolgáló fiatalság, a

katonaságot megjárt férfiak, valamint a falvakba ellátogató városiak kulturális közvetítő szerepe.⁴⁴ A *magyar nótákra* járt tánc formája is teljesen megegyezik az előzőkével, de a románok ezt egyértelműen magyar táncnak tartják, és saját mulatságaikon nem táncolják.⁴⁵

A nemzeti romantika korában táncmesterek által összeállított *magyar kettőst* az 1950-es években néhány magyar származású tanító megismertette a gyerekekkel (pl. Visában), de a helyi tánckészletbe ez a tánc nem került be.⁴⁶

II. d. A polgári kor tánc típusai

A polgári kor két jellemző párostánca a cseh eredetű *polka*, és a feltehetően német eredetű sortánc, a *hétlépés* a 19. század második felében került be a mezőségi falvak tánckészletébe, de Szék kivételével szervesen nem épül be a táncrendbe.⁴⁷ Az újabb táncok a folklorizáció kezdeti fokán megrekedtek, nem színezte át őket az alapvetően reneszánsz jellegű paraszti tánc kultúra. Megmarad a zárt kör alakú térforma és a motívumok egyöntetű sorrendje, csak néhány kivételes tehetségű táncos esetében fordul elő néhány, improvizatív figura és lábütés. A szerves beépülés kezdetleges fokát jelzik a terminológiai bizonytalanságok is.⁴⁸ A *polkát* és a *hétlépést* az 1990-es évek elején a lakodalmakban elvéve még táncolta a 60 év körüli korosztály, de virágkoruk a hatvanas évek elején megszűnt. A kézfogással, egymás mellett elhelyezkedve járt, egyöntetű, kötött szerkezetű páros sortánc, a *golya* a második világháború környékén került használatba, de rövid divatja az 1950-es évek végére kifulladt.⁴⁹ Érdekes, hogy a *polkát* a román közösségekben nem táncolták, a *hétlépést* viszont igen. A magyar nyelvrületen már a 18. század végén ismert *keringőt*, helyi elnevezéssel a német eredetű *valcert* (*valt*) környékünkön a két világháború között már táncolták, sokszor sajátos bokázó motívumokkal díszítve. Ez az egyetlen tánc, amit máig minden etnikum – és minden korosztály – táncol a Mezőségeen lakodalmakban és a ritkábban előforduló bálokon.⁵⁰

II. e. A 20. század zenei és táncdivatjai

Az 1900-as évek elején Argentínából Európába átkerülő *tangó* az 1950-es években jutott el a belső-mezőségi falvakba, de nem vált általánosan használt táncná. A hetvenes-nyolcvanas években elvéve még használták lakodalmakban, ekkor a fiatalabb korosztály is megismerte, de a hétvégi táncmultságain nem, vagy csak ritkán táncolta.⁵¹ Az angol *foxtrott* és a New York-i eredetű *twist* kísérőzenéjének néhány dallama a nyolcvanas években bekerült a *sűrű csárdás* kísérőzenéjébe, de maga az elnevezés, illetve a tánc szinte teljesen ismeretlen ezen a környéken.⁵² A 20. századi társastáncok Belső-Mezőségre bekerült dallamait a tradicionális paraszti tánczenét zenélő cigányzenekarok beépítették a repertoárjukba. Ezek csak olyan táncalkalmakon hangzottak fel, ahol vonósbanda szolgáltatta a zenét. A hatvanas évek közepétől azonban jelentős változás indult be a környék falvainak kulturális életében. Az ötvenes évek végére befejezett mezőgazdasági államosítás, valamint a közeli városok (elsősorban Kolozsvár és Szamosújvár) iparosítása miatt jelentős migráció indult meg a falvakból a városok

irányába. A hatvanas évek végén a belső-mezőségi falvakba bevezették a villanyt. A modernizáció következtében a falvak fokozatosan megnyíltak az ingázók, a beköltözött rokonok és a média által közvetített tömegkultúra előtt. Megjelent a rádió és a lemezjátszó (*pikáp*). A falvak ekkor ismerkedtek meg a magyarországi nóta- és táncdalénekesek zenéjével,⁵³ amely azonban a tánc kultúrára még nem gyakorolt jelentős befolyást. A Magyarországról behozott bakelitlemezek mellett lassan megjelentek az erdélyi kiadású tánc házas lemezek, amelyeken a tánc házmozgalom⁵⁴ egyik kedvence, a mezőségi zene is megszólal. A hétvégi táncalkalmak helyszíne átkerült a *táncos házakból* a kultúrházba, ahol *pikápos mulatságokat* rendeztek. A *revival* zenére járt tradicionális tánc, valamint a táncdalokra táncolt kötetlen páros, illetve körtáncok párhuzamosan éltek ekkor még a fiatalok tánckészletében, azonban a lakodalmakban és a bálokban szinte csak a tradicionális táncokat (a polgári táncokat is ideértve) járták. Szintén Magyarországról importált *beat* zenét⁵⁵ már a hetvenes évek elejétől kezdve ismerték magyar közösségekben. A nyolcvanas években megjelenő újabb technikai eszköz, a magnetofon (*kazetofon*) által közvetített *könnyű- és rockzenei*⁵⁶ stílus kezdte a helyi fiatalok zenei ízlését irányítani. Ennek a folyamatnak eredménye egy újabb táncforma: a párok már összefogódzás nélkül, teljesen szabadon mozogtak egymással szemben, vagy laza körformákban helyezkedtek el. A köztudatban ez *diszkótáncként* terjedt el. Ekkor szorult ki fokozatosan a tradicionális zene és tánc a hétvégi táncrepertoárból. A román többségű falvakban a populáris zenei- és tánc kultúra másképpen alakult ezekben az években. A nyugati eredetű, gyakran Magyarország érintésével Erdélybe kerülő *beat-, rock- és könnyűzenei* divat nem hatott olyan erőteljesen, mint a magyarok esetében. Náluk a román médiák által támogatott folklorizált, színpadon megjelenő népzenei és néptáncstílus, valamint a magyar lakodalmas rockhoz hasonlító, könnyűzenei és balkánias népzenei elemeket ötvöző *populare*-stílus vált kedvelté. Ezekre a zenékre a mezőségi román fiatalság az idősebb generációktól örökölt tradicionális táncformákat használta, gyakran stilizált, színpadias stílusban. Ennek köszönhető, hogy a mezőségi román falvak lakodalmaiban ma is rendkívül közkedvelt a reneszánsz eredetű, páros, forgós-forgató táncforma. Ugyanakkor a nyolcvanas évek végétől a román fiatalok is a kultúrházakban, illetve a bárokban megrendezett *diszkóban* szórakoztak már, de az általuk kedvelt tánczene még ezekben az években is inkább folk-jellegű, mint a magyaroké. Szintén a nyolcvanas évek végén jelent meg magyar közösségekben az újabb szórakozási forma, a házibuli, ahol a kilencvenes évek elejétől uralkodóvá vált a *kemény rock* zene.⁵⁷ A kommunista rezsim bukása után, a kilencvenes évek közepére a tömegkommunikációs eszközök hatására a legújabb zenei- és táncdivatok már közvetlen úton jutottak el a Belső-Mezőség falvaiba. Az amerikai *rap* és a *house* stílusok mellett felerősödik a Balkán felől érkező népies- és modern elemeket egyaránt magába foglaló populáris zenék és táncok hatása. A magyar könnyűzene⁵⁸ egyre kisebb mértékben képviselteti magát, a házibulikban, illetve a discokban a 4/4-es *house*-zene mellett, egyre inkább a román etnikus jellegű, páratlan lüktetésű *mahala*, illetve *maneale* válik uralkodóvá. Tradicionális táncokat ma az egyre ritkábban megrendezett lakodalmakon, illetve a magyarországi és erdélyi tánc házasok által, kívülről megszervezett bálokon, táncgyűjtéseken táncolnak.⁵⁹

III. Összefoglalás

A változást indukáló tényezőkről és a kulturális hatások irányáról

A belső-mezőségi falvak zenei- és tánc kultúrájában történt legfontosabb változások azokban az időszakokban történnek, amelyekhez jelentős történelmi, politikai és társadalmi események köthetők. A középkorban gyökerező botos táncok divatja legkésőbb az I. világháborúval megszűnik. A szintén ebből a korszakból származó körtáncok késői maradványa, a *négyes* a második világháború után kerül ki a tánckészletből. A reneszánsz és a barokk improvizatív jellegű szóló- illetve páros táncai közül a legényesek a második világháború, illetve a tsz-szervezés után sorvadnak el fokozatosan. A magyarok párkezdő, aszimmetrikus lüktetésű páros táncát a második világháború után már ritkán használják, későbbi továbbélését a tánc házmozgalomnak köszönheti. A románok hasonló jellegű táncának vonulós sortánc változata a második világháború után tűnik el, a forgós-forgatós változata a tsz-szervezés után veszít a jelentőségéből. A 18. századi nemzeti romantika korszakára jellemző *csárdás*- és *verbunkos* stílus eléri ugyan a Belső-Mezőség területét, de nem változtatja meg gyökeresen a tánc kultúrát. A *verbunk* csak alkalmi táncként tartja magát néhány faluban az 1960-as évek végéig, később bemutató jelleget ölt magára, ma már szinte csak folklórbemutatókon jut szerephez. A *csárdás* és a *magyar csárdás* – bár a lakodalmakban ma is táncolják – a tsz-szervezés után fokozatosan veszít jelentőségéből. A polgári táncok legtöbbjét szintén a hatvanas évekig használják, jelentőségük ezután fokozatosan csökken. Kivételt képez ez alól a *keringő*, amely a lakodalmak szertartásos mozzanataként (*menyasszonytánc*) ma is jellemző. A 20. század közepének *könnyűzenei*, *beat*- és *rockzenei* hatásai mind a mai napig hatnak, a lakodalmak mai közönsége (a harminc-negyven éves korosztály) ezen nőtt fel, ezt használja. A mai fiatalság tánc kultúráját azonban egyértelműen az 1989-es politikai és társadalmi változás után a területünkön folyamatosan erősödő modern amerikai, illetve balkáni zenei és tánc stílusok jellemzik.

A vizsgált kulturális jelenségek irányát tekintve elmondhatjuk, hogy a 20. század végéig a különböző történelmi korszakok tánc- és zenei divatjai Nyugat-Európából kiindulva Magyarország érintésével jutnak el Közép-Erdélybe, azon belül is az általunk vizsgált belső-mezőségi területre. Ez a folyamat az 1990-es években változik meg gyökeresen, amikor is a média által közvetített új, nyugati zenei- és tánc stílusok már Magyarország közvetítő szerepe nélkül hatnak. Érdekes jelenség a keletről érkező *mahala* és *mane*-zenék, valamint a kapcsolódó törökös jellegű *hastánc*-formák egyre nagyobb térnyerése, ami a vizsgált terület és feltehetően egész Erdély populáris kultúrájának „balkániasodását” jelzi. A jelenkor tánc- és zenei kultúráját vizsgálva úgy tűnik, hogy a média által támogatott uniformizáló hatások eredményeként már nem jellemzőek az apró etnikus különbségek, melyek alapjait képezték az egykor formában és dallamvilágban gazdag mezőségi tánc kultúrának.

Jegyzetek

- ¹ A tanulmány rövidebb változata korábban is megjelent: Varga 2009.
- ² Erről bővebben lásd: Keszeg 2007a-b; Kós 2000; Martin 1995. 110.
- ³ Martin szerint a különböző etnikumok kultúrájának összefonódása, a táncok és táncdalok állandó cserélődése a Mezőségen fokozta a legmagasabbra Erdély tánc- és zenei kultúrájának gazdagságát. Martin ezzel kapcsolatban zenei és táncbéli kényelvűségről (magyar-román) beszél. (Martin 1995. 110; Pálfy 1995. 5)
- ⁴ Martin 1980a, 1980b. 79–83, 1980c. 138–141, 169–183, 1980d. 188–229, 1995. 28–55, 110–113; Pesovár E. 1980. 279–284.
- ⁵ Vö. Martin 1995. 113; Kavecsánszki 2009.
- ⁶ Pávai 2005. 38. (Lásd még az Utolsó Óra térképmellékletét.) Martin György korábbi besorolása szerint Nyugat-Mezőségen (Martin 1995. 110–113). A területet nyugatról határoló Kis-Szamos völgyének és az abba torkolló völgyek (Borsa völgye, Iklódi-völgy, Ormányi-völgy stb.) túlnyomó részt román lakosságának mezőségi jellegű tánc- és tánczenei kultúrája határozottan elüt a szomszédos kolaszegi és szilágysági falvak tánc- és zenei kultúrájától, ezért egyetérték Pávai István meghatározásával.
- ⁷ A tánckészlet és a táncok formai megjelenése alapján is halványan körvonalazható ez az „aldialektus”, amibe a következők falvak tartoznak: Béré, Bédítanyák, Gyulatelke, Kisbogács, Kolozskorpad, Kötelen, Kiskályán, Kispulyon, Légen, Magyarkályán, Magyarpalatka, Magyarpete, Magyarszovát, Mocs, Marokháza, Mezőgyéres, Mezőkeszű, Mezőszava, Omboztelke, Vajdakamarás, Visa. A felsorolt települések mindegyike az egykori Kolozs megye területén fekszik. A távolabb eső falvakban sokkal ritkábban, egy-egy naptári ünnep, vagy lakodalom alkalmával zenéltek a palatka cigányzenészek.
- ⁸ A vizsgált területen található etnikumok arányai a saját becslésem szerint a következők: a lakosság 75%-a román, 20%-a magyar, 5%-a cigány. Magyar többségű falvak a következők: Magyarszovát, Mezőkeszű, Vajdakamarás, Visa. Kispulyonban és Magyarpalatkán a magyarok és a románok számaránya kb. 50–50%. Kiskályánban, Légenben, Magyarkályánban, Mezőgyéresen, Mezőszaván, és Mocsen elenyészően kevés magyar lakik, a többi falu szinte kizárólag román lakosságú.
- ⁹ A mezőségi botos táncokról bővebben lásd: Varga 2010.
- ¹⁰ Vö. Martin 1995. 32–34, 113–114.
- ¹¹ Dejeu 2000. 187.
- ¹² Vö. Martin 1995. 110–113; Pálfy 1995. 7.
- ¹³ Ajtonyi románok lakodalmi botostánca, a *sucitoarele* (MTA ZTI Ft. 998. 10.), valamint a györgyfalviak *laskanyújtós tánca* (MTA ZTI Ft. 1153. 26.) szerepel filmen (Martin 1995. 113).
- ¹⁴ Kallós 1964. 245. A belső-mezőségi területekről (Magyarpalatka, Mezőkeszű, Vajdakamarás) két bottal előadott, szintén *kecsketáncnak* vagy *kecskéek táncának* nevezett táncról ad hírt Andrásfalvy Bertalan. (Sz. gy. VI 7. a-b, 12. a-b, 22a-b, 23.a-b.) Az észak-mezőségi Magyardécsén két bottal járták a *törőfás táncot*. (Vö. Martin. 1995. 113.)
- ¹⁵ A *juhait kereső pásztor* történetét bemutató balladáról, táncpantomimról, illetve a kapcsolódó programzenéről Faragó József és Pesovár Ferenc több összefoglalást is írt. (Faragó 1977; Pesovár F. 1969, 1970, 1980; Pesovár E.–Pesovár F. 1997.)
- ¹⁶ A kézirat a kolozsvári Folklór Intézetben található. (Idézi Pesovár F. 1970. 97–99.)
- ¹⁷ Pesovár F. 1970. 99–100.
- ¹⁸ Pesovár F. 1970. 100.
- ¹⁹ A visszacsatoló interjúk során az adatközlő megerősítette kijelentéseit, ennek ellenére a fenti adatokat kritikával kell kezelni, mivel más hasonló korú adatközlőtől különösebb megerősítést nem nyertek. Mindenesetre feltűnő párhuzamok találhatók Elekes Dénes fent idézett gyűjtésében.
- ²⁰ Vö. Martin 1995. 105.
- ²¹ Martin 1980c. 177.
- ²² Néhány bizonytalan visszaemlékezés szerint az első világháború előtt ebben a táncban is használtak botot.
- ²³ Erről bővebben lásd: Martin 1979. 206–236; 1981. 1. 14; Novák 2000. 66–68.
- ²⁴ Idézi: Novák. 2000. 30.
- ²⁵ Martin 1979. 206–207.

- ²⁶ Erről bővebben lásd: Pesovár F.-Maác 1997. 121–122.
- ²⁷ Vö. Martin 1995. 36–37, 111–112; 1981.1.12–13; Novák 2000. 73–75; Pálffy 1995. 7.
- ²⁸ Ezt váltja fel területünkön a harvtanas években elterjedő *tírnáveană* nevű tánc. (Lásd alább!)
- ²⁹ Martin. 1995. 37, 112.
- ³⁰ Vö. Pesovár E. 1997a. 49–53.
- ³¹ Vö. Martin 1995. 112.
- ³² Kivétel ez alól Marosszék mezőségi területe, ahol a magyarok forgós-forgató táncának jellege a szomszédos székely területek felé mutat, míg a románok a többi mezőségi területhez hasonlóan táncolnak. A székely-mezőségi ez egyébként romános táncstílusnak tartják.
- ³³ Mezőség peremvidékén található egyedül városok, az infrastruktúra itt sokkal fejlettebb még ma is, mint a beljebb eső, egykori jobbágyfalvak által elfoglalt területeken. A nyugat-mezőségi peremterületen nagy tömegben található kismemesi falvak, ahol a magyarok párostánc-formakincse szintén különbözik a románokétól. Megjegyzendő továbbá, hogy Belső-Mezőségen a táncpárt kezdő lassú táncok tekintetében is az egyik legfontosabb, etnikus jellegű különbség a forgatók megléte (románoknál), illetve relatív hiánya (magyaroknál).
- ³⁴ Jelentése kb. Küküllő-menti, ami a jelenség terjedésének irányát jelzi. A Maros–Küküllő vidékén, valamint Marosszéken gyakran *korcsos* névvel jelölik a hasonló zenére járt páros táncot. Valószínűleg ennek köszönhető, hogy a magyarországi táncházások körében tévesen a *korcsos* elnevezés terjedt a fent leírt mezőségi táncsal kapcsolatban. (Vö. Martin 1995. 115, 117.)
- ³⁵ Martin 1995. 113.
- ³⁶ Vö. Kallós 1964. 245; Martin 1995. 113. és Pálffy 1988. Közép-Erdélyben gyakori, főleg a régi stílusú táncok esetében, hogy ugyanarra a kísérőzenére férfi, illetve páros táncot járnak. Martin ezzel kapcsolatban komplex szociotípusú táncok kevert műfajú, polimorf kategóriájáról beszél. Martin 1979. 207.
- ³⁷ Bővebben: Pesovár E. 1997d. 146.
- ³⁸ Jelentése kb.: szírba a keringőben.
- ³⁹ Érdekes viszont, hogy az erdélyi Mezőség azon részén, ahol a *sűrű legényest* nem *verbunknak* hívják, ott a *ritka legényessel* együtt *magyar táncnak* nevezik (esetenként a *sűrű* illetve *ritka* jelzőt hozzátéve).
- ⁴⁰ Vö. Martin 1981. 1. 12.
- ⁴¹ A csárdás történetéről bővebben lásd: Pesovár E. 1997a. 56.
- ⁴² Vö. Martin 1995. 112.
- ⁴³ A kérdést bonyolítja, hogy a korai csárdás zenét ma már egyik etnikum sem tartja magyarnak. A magyarok erre gyakran a *román csárdás*, vagy *cigánycsárdás* kifejezéseket használják.
- ⁴⁴ Vö. Járdányi 1943. 35–44.
- ⁴⁵ Ugyanakkor több olyan román táncalkalmon vettem részt, ahol a zenészek *csárdást* muzsikálva, magyar nótákat is használtak. Meglepetésemre a román vendégek ezeket a dallamokat ismerték, sőt láthatóan kedvelték is. Magyar lakodalmakban is hasonló jelenségeket figyelhettem meg, román populáris zenével kapcsolatban. Terepmunkám alatt többször tapasztaltam, hogy az interjúk során a magyarok és a románok egyaránt szívesen reprezentálják saját tánc és zenei kultúrájukat, kiemelve, hogy a másik etnikum táncait nem táncolják, tánczenéit nem használják, a táncalkalmon történő résztvevő megfigyelés során azonban ez a kép rendszeresen hamisnak bizonyult.
- ⁴⁶ Bővebben: Pesovár F. 1997. 98.
- ⁴⁷ Bővebben: Martin 1997b. 65–66; Pesovár E. 1997c.125.
- ⁴⁸ A *hétlépés* gyorsabb változatára Széken a legtöbben nem használják külön terminust, néha-nyan bizonytalanul *előre* névvel illetik. Visában ezt a táncot *sírba'n valj(er)*-nek hívják, ugyanúgy mint a *polkát*.
- ⁴⁹ Vö. Novák 2000. 72–73; Martin 1995. 113; 1997a. 55.
- ⁵⁰ Vö. Pesovár E. 1997b. 80–81; Martin 1995. 113.
- ⁵¹ Vö. Pálffy 1997b. 168.
- ⁵² Vö. Pálffy 1997a. 52; 1997c. 172.
- ⁵³ A helybeliek a következő nevekre emlékeznek vissza: Aradszki László, Harangozó Teri, Koós János, Kovács Apollónia.
- ⁵⁴ A táncházmozgalom mezőségi tánc kultúrára gyakorolt hatásáról bővebben lásd: Molnár 2005, 2006.

⁵⁵ Illés, Koncz Zsuzsa, Omega, illetve a külföldiek közül a Beatles zenéjét kedvelték ebben az időszakban.

⁵⁶ A nyolcvanas évek divatos zenekarai: Dolly Roll, Neoton, R-Go, Edda, Piramis, a külföldiek közül a Modern Talking.

⁵⁷ A magyar Beatrice, Pokolgép és Ossian, valamint a külföldi AC/DC, Iron Maiden és Metallica zenekarokról van szó.

⁵⁸ Itt elsősorban a Bikini és Republic együttesekre kell gondolni.

⁵⁹ A zenei- és tánc kultúrában a hetvenes évektől napjainkig lejátszódó változásokat részletesen tárgyalja visai példák alapján: Molnár 2006.

Irodalom

DEJEU, Zamfir

2000 *Dansuri tradiționale din Transilvania*. Kolozsvár–Cluj Napoca

FARAGÓ József

1977 A juhait kereső pásztor a magyar folklórban. In Uő. *Balladák földjén*. 452–476. Bukarest.

JÁRDÁNYI Pál

1943 *A kidei magyarság világi zenéje*. Kolozsvár

KALLÓS Zoltán

1964 Táncgyományok egy mezőségi faluban. *Tánc tudományi Tanulmányok* 1963–64. 235–252.

KAVECSÁNSZKI Máté

2009 Társastáncok a magyar paraszti közösségekben. <http://www.folkradio.hu/folk szemle/main.php>

KESZEG Vilmos

2007a A Mezőség felfedezése 1. rész. Művelődés LX. 2007 jún.-szept. <http://www.muvelodes.ro/index.php/Kereso/Osszes?type=1&id=69>

2007b A Mezőség felfedezése 2. rész. Művelődés LX. 2007 jún.-szept. <http://www.muvelodes.ro/index.php/Kereso/Osszes?type=1&id=69>

KÓS Károly

2000 *A Mezőség néprajza I–II*. Marosvásárhely

MARTIN György

1979 *A magyar körtánc és európai rokonsága*. Bp.

1980a Mezőségi táncok. In Lelkes Lajos (szerk.) *Magyar néptáncgyományok*. 39–41. Bp.

1980b Körtáncok, lánctáncok. In Lelkes Lajos (szerk.) *Magyar néptáncgyományok*. 45–105. Bp.

1980c Fegyvertánc, mutatványos szőlőtánc, hajdútánc. In Lelkes Lajos (szerk.) *Magyar néptáncgyományok*. 107–183. Bp.

1980d A mezőségi férfitáncok régi és újabb típusai. In Lelkes Lajos (szerk.) *Magyar néptáncgyományok*. 188–229. Bp.

1981 Szék felfedezése és táncgyományai. *Táncművészet* 1. sz. 18–19; 2. sz. 8–11.

1995 *Magyar tánc típusok és táncdialektusok*. Bp. (Első megjelenés: 1970)

1997a Gólya, gólyás. Szócikk. In Pálffy Gyula (szerk.) *Néptánc Kislexikon*. 55. Bp.

1997b Hétlépés, hétlépetű. Szócikk. In Pálffy Gyula (szerk.) *Néptánc Kislexikon*. 65–66. Bp.

MOLNÁR Péter

2005 A tánc ház mítosza és valósága: amit a 21. század néprajzosa Széken talál. In Feischmidt Margit (szerk.) *Erdély-(de)konstrukciók*. 123–142. Pécs

2006 „... a néptáncot átalakították...” *Hagyomány és modernizáció egy mezőségi falu tánc kultúrájában*. Szakdolgozat a Pécsi Tudományegyetem Néprajz és Kulturális Antropológiai Tanszékén.

NOVÁK Ferenc

2000 Szék táncai és táncélete a XX. század első felében. In Virágvölgyi Márta–Felföldi László (szerk.) *A széki hangszeres népzene*. 29–78. Bp.

PÁLFY Gyula

1995 *Mezőségi magyar népzene. Magyarpalatka*. Népzenei kazetta ismertetője. Bp.

1997a Foxtrot. Szócikk. In Pálffy Gyula (szerk.) *Néptánc Kislexikon*. 52. Bp.

1997b Tangó. Szócikk. In Pálffy Gyula (szerk.) *Néptánc Kislexikon*. 168. Bp.

1997c Twist. Szócikk. In Pálffy Gyula (szerk.) *Néptánc Kislexikon*. 168. Bp.

PÁVAI István

2005 Az erdélyi nagytáj a néprajz-, népzene- és néptáncutató szemléletében. In Keszeg Vilmos–Tótszegi Tekla (szerk.) *Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 13*. 15–47. Kolozsvár.

PESOVÁR Ernő

1980 Páros táncok. In Lelkes Lajos (szerk.) *Magyar néptáncagyományok*. 265–339. Bp.

1997a *A magyar páros táncok*. Bp.

1997b Keringő, valcer. Szócikk. In Pálffy Gyula (szerk.) *Néptánc Kislexikon*. 80. Bp.

1997c Polka, pulka, pulyka. Szócikk. In Pálffy Gyula (szerk.) *Néptánc Kislexikon*. 125. Bp.

1997d Szirba, sirba. Szócikk. In Pálffy Gyula (szerk.) *Néptánc Kislexikon*. 146. Bp.

PESOVÁR Ernő – PESOVÁR Ferenc

1997 Dramatikus–pantomimikus táncok. In Felföldi László–Pesovár Ernő (szerk.) *A magyar nép és nemzetiségeinek táncagyományai*. 85–96. Bp.

PESOVÁR Ferenc

1969 Az elveszett juhait sirató pásztor története. Újabb adatok egy táncpantomim elterjedéséhez. *Táncművészeti Értesítő 1969/2*. 85–97.

1970 A juhait kereső pásztor táncja II. *Táncművészeti Értesítő 1970/3*. 91–108.

1980 Az elveszett juhait kereső pásztor története, In Lelkes Lajos (szerk.) *Magyar néptáncagyományok*. 342–349. Bp.

1997 Magyar kettős. Szócikk. In Pálffy Gyula (szerk.) *Néptánc Kislexikon*. 98. Bp.

PESOVÁR Ferenc – MAÁ CZ László

1997 Párnás tánc, párnatánc, vánkostánc. Szócikk. In Pálffy Gyula (szerk.) *Néptánc Kislexikon*. 121–122. Bp.

Utolsó Óra (térvépmelléklet)

Honlap a világhálón. <http://www.fono.hu/utolsoora/utolsoora.html>

VARGA Sándor

2009 Tánc történeti divatok hatása a belső-mezőségi települések tánckészletére. *Művelődés* LXII. 3. 25–29.

2010 Botos táncok az erdélyi Mezőségeen. Mód László–Simon András (szerk.) *Tanulmánykötet Barna Gábor tiszteletére*. Szeged (megjelenés előtt)

Rövidítések**MTA ZTI Ft.**

A Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézetének Filmtára

SZENTA

Szegedi Tudományegyetem, BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének Adattára

SZ. GY.

Szöveggyűjtemény az erdélyi eszközös táncok vizsgálatához. Összeállította: Varga Sándor 2010-ben. Elhelyezve az MTA ZTI Akt. 1710-es, illetve a SZENTA 828-as leltári számokon.